

Development of generic and subject-specific competences under human geographical courses aims to improve geographical literacy of students. Complexity and interdisciplinarity of human-geographical skills and knowledge arise its role in preparing Bachelor of Geography.

Keywords: human-geographical educational disciplines, elective disciplines, competences, knowledge and skills, generic competencies, subject specific competencies, geographical literacy.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 16.11.2015р.

УДК 39:911.3 (=161.2:1-87)

Андрій ЗУБИК

ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ЧИННИК УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Одним з каталізаторів трудової міграції українців є економічна ситуація. Якщо, рівень ВВП до цього має лише опосередкований вплив, то показники середньомісячної заробітної плати, рівня безробіття та прожиткового мінімуму прямо впливають на рішення про здійснення трудової міграції. В статті проаналізовано динаміку середньомісячної заробітної плати та рівня безробіття в розрізі областей. Додатково здійснено аналіз рівня мінімальної заробітної плати, пенсії та прожиткового мінімуму.

Ключові слова: рівень безробіття, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія, середньомісячна пенсія, середньомісячна заробітна плата.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми в економіці молоді незалежної держави, затримки з виплатою заробітної плати, високий рівень безробіття стали імпульсом для новітнього трудового періоду української еміграції. Трудові міграції відіграють роль компенсатора низького рівня життя в Україні, який дозволяє трудовим мігрантам пристосуватися до складних соціально-економічних умов. У цьому контексті трудова міграція населення стає певним способом життя для частини українських громадян, одночасно обумовлюючи демографічні й економічні втрати [17, с. 27].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження міграцій привернули увагу науковців в Україні ще з 80-х років ХХ ст. Найчастіше досліджують міграцію як явище лише економічне, є також чимало теоретичних розробок проблем, юридичних аспектів міграції, психологічних та демографічних проблем пов'язаних з міграцією. Активне дослідження проблем трудової міграції в Україні розпочалося з кінця 90-х рр. ХХ ст. Проблематику цього явища висвітлено у дослідженнях С. Бандур, О. Бугрової, О. Вишневіської, О. Гладун, І. Гнибіденка, В. Джамана, Є. Дроня, В. Заньковського, К. Іглицької, І. Кизими, А. Кирчіва, О. Коржик, В. Кравченка, Е. Лібанової, О. Малиновської, Т. Петрової, О. Позняка, С. Полковниченка, І. Прибиткової, М. Романюка, О. Хомри, С. Чеховича, Н. Шульги та зарубіжних вчених М. Абелла, С. Бондирева, В. Іонцева, Д. Колесова, Д. Массея, Е. Плетнева, Л. Рибаківського, О. Старка, Е. Тайлора, Ф. Хьюго та інших. Ці дослідники вивчали процеси трудової міграції, в тому числі нелегальної, методи дослідження міграційних процесів, процеси урбанізації та мобільності насе-

лення, основні напрями і заходи державного регулювання цих процесів. Проблеми трудової міграції не є достатньо дослідженими, науковий доробок у цій сфері більше стосується конкретних ситуацій і аспектів або суміжних проблем. Актуальним завданням постає збільшення кількості досліджень, які стосувалися б географічних аспектів трудової міграції.

Мета статті – охарактеризувати економічні та економіко-географічні показники, які призводять до міграції, здійснити аналіз їх впливу на формування міграційних потоків.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу економічної ситуації науковці застосовують різноманітні показники. Чимало з них певною мірою пов'язані з прийняттям рішення про здійснення трудової міграції. Найважливіші серед цих показників традиційно аналізують демографи, географи, економісти, які займаються міграційною проблематикою. Зокрема це динаміка рівня ВВП країни, рівень безробіття, розмір середньомісячної заробітної плати у регіоні, розмір мінімальної заробітної плати та пенсії, прожитковий мінімум. Динаміка рівня ВВП країни якнайкраще ілюструє стан економіки (рис. 1).

Найбільше скорочення рівня ВВП зафіксоване за період 1991-1996 рр., впродовж 1997-1999 рр. скорочення ВВП відбувалося меншими темпами. За період 2000-2009 рр. відбувалося зростання рівня ВВП, винятком є 2010 р., коли було зафіксовано спадання рівня ВВП, як відповідь економіки на світову економічну кризу.

Динаміка рівня ВВП служить хорошою ілюстрацією до хронології української трудової міграції. Науковцем О. Леоненко виділено три етапи новітнього періоду української міграції. Перший етап завершився до 1990 р., його

характеризують як період еміграції представників інтелектуальної та культурної еліти. Ця категорія мігрантів була нечисленною, її зникнення з українського ринку праці не мало

значних наслідків, хоча представники згаданих категорій впливали на розвиток української науки та культури.

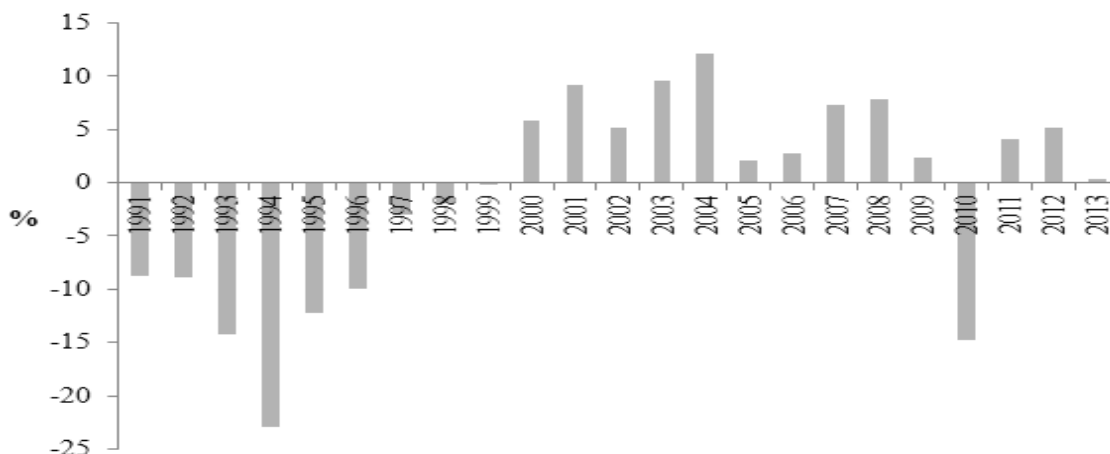

Рис. 1 Динаміка ВВП України за 1991–2013 рр.

Складено за [1].

Другий етап – перша половина 90-х рр. ХХ ст. Він характеризується виїздом з країни висококваліфікованих фахівців, перебуваючи за кордоном, порівнювали умови та оплату праці з своїми закордонними колегами. Після укладання трудових договорів та отримання громадянства такі мігранти не поверталися до України.

Третій етап розпочався після 1994 р. У цей період еміграція охопила робітників, які виконували роботу, що не потребувала професійної кваліфікації. До неї відносять молодь та студентів, які є найбільш мобільним прошарком

населення [8, с. 29].

На основі показників рівня ВВП не можна робити певних висновків, адже, крім цього, на трудові міграції впливають рівень безробіття в країні та в регіоні, переважання галузей промисловості, рівень професійних навиків, середня заробітна плата, прожитковий мінімум, розмір сім'ї, поінформованість особи про умови трудової міграції тощо. На рішення українців здійснити трудову міграцію мають вплив фактори "виштовхування" та "притягання" (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори "виштовхування" та "притягання" українських трудових мігрантів

Фактори "виштовхування"	Фактори "притягання"
невідповідність між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя в державі	значно вищий, ніж в Україні, рівень заробітної плати в усіх без винятку сферах економіки держав-реципієнтів
значний розрив у рівнях оплати праці на батьківщині та за кордоном, особливо в перерахунку на іноземну валюту	постійне зростання попиту на низькокваліфіковану робочу силу в окремих секторах економіки приймаючих країн (будівництво, сфера послуг, сільське господарство, торгівля)
виникнення безробіття та вимушеної неповної зайнятості населення, падіння попиту на працю представників окремих професій	наявність у більшості держав прийому сталого попиту саме на українських трудових мігрантів (легальних і нелегальних) з огляду на їх професійні, культурні, ментальні та расові ознаки
масштабне зuboжіння населення в окремих депресивних регіонах України, у сільській місцевості та всередині окремих соціальних груп	функціонування в багатьох країнах призначення значного за розміром тіньового сектору економіки, що робить нелегальну трудову міграцію не лише можливою, але й бажаною
постійно зростаючий рівень майнового розшарування населення	можливість оформлення легального трудового статусу, який здатний значно покращити умови тимчасового перебування за кордоном, а в перспективі – переїзд на постійне проживання
монопольне становище роботодавців, які, з одного боку, не зацікавлені у підвищенні заробітної плати та забезпеченні належних соціальних гарантій для	шанс розпочати власну справу в економічних умовах, що вирізняються прозорістю і передбачуваністю

робочої сили, а, з іншого, сприяють максимальній тінізації національного ринку праці	
неефективна політика держави на шляху формування конкурентних переваг зайнятості в Україні, створення умов для легалізації праці	в окремих випадках вищий рівень соціального захисту, а також громадянської свободи (в першу чергу, стосується тих заробітчан, хто виїздить на роботу за кордон на тривалий час і на легальній основі)
відсутність умов для розвитку та самореалізації творчих особистостей, учених тощо	відсутність негативних проявів корупції в усіх сферах громадського життя
позитивний досвід працевлаштування за кордоном друзів, знайомих чи родичів	наявність передбачуваності суспільного розвитку та політичної стабільності в державі імміграції

Складено за [7, С. 102–103].

Аналізуючи фактори “виштовхування”, які є каталізаторами української трудової міграції, можна виділити найбільш вагомими з них, а саме:

1. високий рівень безробіття та проблема бідності (рис. 2).

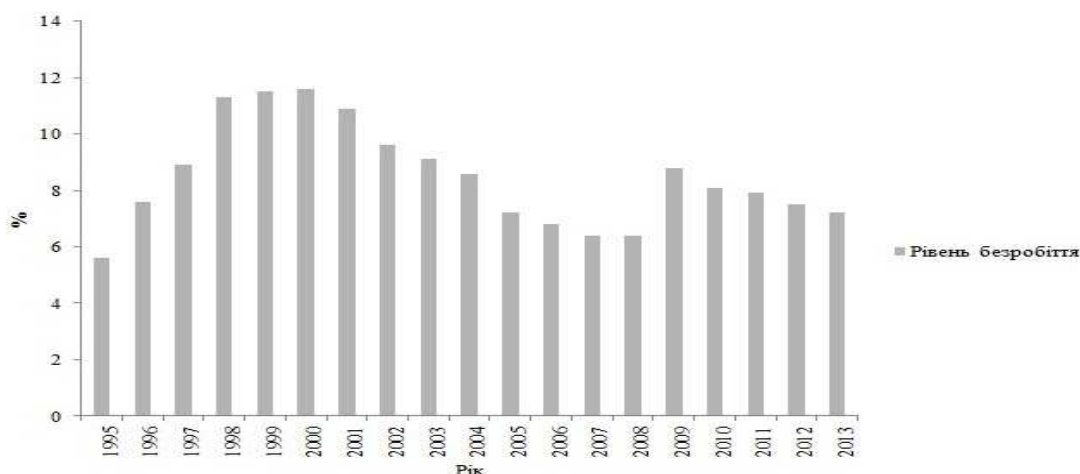

Рис. 2 Динаміка рівня безробіття в Україні за 1995–2013 рр.

Складено за [1].

Відносність показника рівня безробіття наочно ілюструє його порівняння з аналогічним показником в країнах Європи та США (табл. 2). Після порівняння показника безробіття в Україні з країнами прийому українських трудових мігрантів, очевидно, що за певні періоди показник безробіття в європейських країнах та США був аналогічний українському, в деяких

– значно вищий. Це викликано проблемою прихованого безробіття, оскільки українською статистикою враховані особи, котрі перебувають на обліку служби зайнятості і ті, хто отримує допомогу по безробіттю. З врахуванням цієї проблеми показник безробіття українських громадян повинен бути вищим.

Таблиця 2

Рівень безробіття в Україні, країнах ЄС та США за 2001–2012 рр.

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	10,9	9,6	9,1	8,6	7,2	6,8	6,4	6,4	8,8	8,1	7,9	7,5
Велика Британія	5,0	5,1	5,0	4,7	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9
Греція	10,7	10,3	9,7	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3
Ірландія	3,9	4,5	4,6	4,5	4,4	4,5	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7
Іспанія	10,5	11,4	11,4	10,9	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0
Італія	9,0	8,5	8,4	8,0	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7
Німеччина	7,9	8,7	9,8	10,5	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5
Польща	18,3	20,0	19,8	19,1	17,9	13,9	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1
Португалія	4,6	5,7	7,1	7,5	8,6	8,6	8,9	8,5	10,6	12,0	12,9	15,9
США	4,8	5,8	6,0	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1
Угорщина	5,6	5,6	5,8	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9
Франція	8,2	8,3	8,9	9,3	9,3	9,2	8,4	7,8	9,5	9,7	9,6	10,2
Чехія	8,1	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0

Складено за [13].

Рівень безробіття є досить диференційованим в розрізі областей України (табл. 3). Так, вищий, ніж в середньому по країні рівень безробіття зафіксовано у західних областях країни – Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Тернопільській областях. Відповідно нижчий

рівень у Дніпропетровській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Одеській, Харківській областях та м. Київ. З врахуванням демографічної ситуації, зовнішніх міграційних потоків, динамікою створення робочих місць у західних областях, рівень безробіття у майбутньому зростатиме.

Таблиця 3

Рівень безробіття населення (за методологією МОП) в розрізі областей України, м. Київ та м. Севастополь (у % до економічно зайнятого населення віком 15–70 років) за 2008–2014 рр.

Область	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014* ¹
Україна	6,4	8,8	8,1	7,9	7,5	7,2	8,9
АР Крим	4,7	6,8	6,2	6,1	5,8	5,7	...
Вінницька	6,4	10,6	10,0	9,7	8,8	8,4	10,3
Волинська	8,3	9,4	8,5	8,3	8,1	7,8	9,7
Дніпропетровська	5,1	7,8	7,1	6,8	6,6	6,5	7,7
Донецька	5,7	9,4	8,4	8,2	8,0	7,8	10,2
Житомирська	8,7	10,7	9,8	10,0	9,7	9,3	10,9
Закарпатська	6,4	9,9	8,7	9,6	8,7	7,8	9,0
Запорізька	6,0	8,1	7,5	7,2	7,0	6,6	7,8
Івано-Франківська	7,9	9,0	8,2	8,7	7,9	7,2	7,8
Київська	5,8	8,1	7,3	6,7	6,3	6,1	7,6
Кіровоградська	8,0	9,9	8,9	8,6	8,4	7,9	10,5
Луганська	6,6	7,7	7,2	6,6	6,4	6,2	10,4
Львівська	7,6	8,5	7,8	7,7	7,5	7,1	8,4
Миколаївська	8,3	9,3	8,4	8,1	7,9	7,4	8,9
Одеська	4,5	6,8	6,1	6,0	5,8	5,3	6,5
Полтавська	6,5	10,2	9,7	9,2	8,6	8,2	10,5
Рівненська	8,8	12,7	11,4	10,4	9,8	9,4	10,4
Сумська	7,4	11,1	10,6	9,1	8,6	7,7	8,7
Тернопільська	8,8	11,3	10,5	10,4	9,8	9,4	10,4
Харківська	5,3	7,7	7,2	7,0	6,8	6,4	7,6
Херсонська	8,3	9,5	8,6	9,0	8,7	8,5	9,7
Хмельницька	8,0	9,5	8,6	8,8	8,6	8,0	9,0
Черкаська	8,2	10,8	9,9	9,2	9,0	8,9	10,0
Чернівецька	8,4	9,4	8,5	8,2	8,0	7,4	8,6
Чернігівська	7,6	11,1	10,5	10,4	9,8	9,3	10,9
м. Київ	3,1	6,5	5,8	5,6	5,5	5,2	6,5
м. Севастополь	3,7	6,7	6,0	6,2	5,9	5,7	...

* – без врахування тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької, Луганської областей та м. Севастополь

¹ – розраховано за період січень-вересень.

Складено за [1].

2. Забезпечення добробуту дітей.

3. Підвищення свого соціального статусу.

Трудова міграція є не тільки шляхом матеріального збагачення, але і чинником підвищення власного соціального статусу.

4. "Суспільна мода" на заробітчанство, яке стало для певної категорії громадян України стилем життя.

5. Можливість еміграції в майбутньому. Через отримання дозволу на працю та проживання в країні, трудові мігранти отримують змогу забрати свою сім'ю.

6. Можливість професійного росту, що є актуальним для студентів і випускників вищих

навчальних закладів, молодих науковців [3, С. 89-94].

Життєвий рівень є вагомим чинником трудової міграції населення. Диспропорції розвитку галузей економіки у різних регіонах знижують доступність до ринків праці та виступають каталізатором трудових міграцій, як всередині регіону, країни чи за межі країни [10, с. 76].

Якщо порівняти тенденції зміни середньомісячної заробітної плати, прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, можна констатувати, що в Україні склалися позитивні тенденції. Однак перевищення середніх показ-

ників над мінімальними і гарантованими державою показниками свідчить не стільки про високий рівень оплати праці, скільки про не-

відповідність мінімальних стандартів та гарантій фактичній вартості життя в країні. Те ж саме стосується і пенсійних виплат (табл. 4).

Таблиця 4

**Динаміка зростання середньомісячної заробітної плати та пенсії
за період 1996–2013 рр.**

Рік	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Середньомісячна пенсія, грн.
1996	126	38,7
1997	143	51,9
1998	153	52,2
1999	178	60,7
2000	230	68,9
2001	311	83,7
2002	376	122,5
2003	462	136,6
2004	590	182,2
2005	890	316,2
2006*	1041	406,8
2007	1351	478,4
2008	1806	776,0
2009	1906	934,3
2010	2239	1032,6
2011	2633	1151,9
2012	3026	1253,3
2013	3265	1470,7

* – з 2006 р. і далі рівень середньомісячної заробітної плати та середньої пенсії розраховані за середнім значенням

Складено за [1].

Відмінності у розмірі середньомісячної заробітної плати по регіонах викликані рівнем їх економічного розвитку, профілюючими галузями, наявністю великих міст у регіоні тощо. Виходячи з цього, частка середньомісячної заробітної плати в окремих областях України була нижчою від середнього показника по країні (табл. 5). Як видно з табл. 6 в середньому приріст середньомісячної заробітної плати коливався від 5,54% (період 2008-2009 рр.) до 50,85% (період 2004-2005 рр.) (рис. 3). Проте таке зростання середньомісячної заробітної плати нівелювалося високими цінами на комунальні послуги, продукти харчування та рівнем інфляції.

Як бачимо з табл. 5 і табл. 6 області України можна згрупувати за показником середньомісячної заробітної плати. Зайнятість населення у певній сфері економіки визначає рівень заробітної плати, що призводить до диференціації областей України за цим показником:

– з вищим показником середньомісячної заробітної плати від середнього по країні: Дніпропетровська, Донецька, Київська, Луганська області та м. Київ. Рівень перевищення показника середньомісячної плати коливається від 2,2% (Дніпропетровська та Луганська обл.)

до 53,4% (м. Київ) (станом на 2013 р.). Порівнявши з аналогічними показниками з 1995 р., з'ясовано, що ця група областей та м. Київ зберігають лідерські позиції впродовж 18 років;

– з показником середньомісячної заробітної плати приблизно рівним середньому по країні – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська області та м. Севастополь. Загалом в цій групі областей показник менший від середньоукраїнського в межах від 3,8% (Запорізька обл.) до 9,7% (Одеська обл.);

– з найнижчим показником середньомісячної заробітної плати відносно до середнього показника – АР Крим, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області. Показник середньомісячної заробітної плати в цій групі нижчий від середнього від 12,7% (АР Крим) до 27,7% (Тернопільська обл.).

Додатково розглянемо показники мінімальної заробітної плати та пенсії. За період 2000-2014 рр. зафіксовано такі показники (табл. 7).

Таблиця 5

Динаміка середньомісячної плати в розрізі областей України за 1995–2013 рр.

Область	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Україна	73	126	143	153	178	230	311	376	462	590	806	1041	1351	1806	1906	2239	2633	3026	3265
АР Крим	70	118	134	143	168	225	301	358	433	543	730	952	1220	1609	1707	1991	2295	2654	2850
Вінницька	58	100	112	115	129	159	215	265	334	435	597	793	1028	1404	1511	1782	2074	2432	2651
Волинська	53	90	103	105	118	150	201	253	319	412	591	773	1013	1380	1427	1692	1994	2339	2580
Дніпропетровська	91	159	179	189	209	273	370	438	526	667	913	1139	1455	1876	1963	2369	2790	3138	3336
Донецька	97	158	180	195	220	292	383	452	550	712	962	1202	1535	2015	2116	2549	3063	3496	3755
Житомирська	61	102	114	118	134	164	220	268	334	434	602	793	1033	1404	1493	1785	2071	2369	2561
Закарпатська	50	86	100	108	130	172	238	295	379	479	665	868	1091	1453	1562	1846	2069	2351	2553
Запорізька	84	146	163	183	215	289	379	445	541	671	860	1091	1394	1812	1843	2187	2607	2927	3142
Івано-Франківська	65	105	116	120	140	188	259	318	402	510	718	923	1180	1543	1627	1927	2213	2539	2679
Київська	78	128	145	151	179	241	317	378	470	592	811	1058	1362	1852	1987	2295	2761	3157	3351
Кіровоградська	58	103	127	119	153	170	231	282	353	455	624	819	1054	1428	1537	1815	2114	2428	2608
Луганська	82	132	151	163	184	232	320	393	474	596	805	1022	1323	1769	1873	2271	2742	3090	3337
Львівська	62	107	122	132	152	196	272	339	419	523	713	923	1183	1570	1667	1941	2244	2578	2789
Миколаївська	68	116	131	145	169	227	327	398	470	565	744	955	1202	1621	1806	2122	2448	2822	3094
Одеська	66	117	134	146	183	236	306	379	454	566	768	966	1226	1633	1787	2046	2387	2700	2947
Полтавська	76	130	142	150	173	220	292	354	437	560	758	961	1243	1661	1733	2102	2481	2850	2988
Рівненська	61	105	117	120	135	173	245	312	390	506	685	888	1133	1523	1614	1960	2211	2575	2844
Сумська	66	115	127	130	150	194	259	307	379	473	663	857	1098	1472	1593	1866	2177	2503	2702
Тернопільська	53	90	102	104	112	135	190	237	304	388	533	727	943	1313	1412	1659	1871	2185	2359
Харківська	72	127	149	159	184	230	310	370	455	569	759	974	1251	1679	1804	2060	2407	2753	2975
Херсонська	59	102	120	125	143	173	233	289	356	451	625	800	1017	1375	1482	1733	1970	2269	2464
Хмельницька	55	95	109	114	127	156	211	258	323	419	584	792	1045	1429	1521	1786	2075	2425	2641
Черкаська	63	111	122	127	146	175	229	276	350	465	642	846	1085	1459	1532	1835	2155	2508	2682
Чернівецька	55	94	108	106	123	157	218	271	344	441	621	819	1051	1402	1523	1772	1985	2329	2484
Чернігівська	57	104	116	122	141	177	235	277	342	438	602	790	1016	1370	1465	1711	1974	2308	2504
м. Київ	100	177	215	247	303	405	549	761	967	1314	1729	2300	3074	3741	4611	5431	6311	7211	8111
м. Севастополь	83	137	153	159	187	251	325	391	486	594	803	1005	1302	1726	1882	2167	2476	2891	3114

Складено за [1].

Частка середньомісячної заробітної плати в розрізі областей України по відношенню до середньоукраїнського показника

Таблиця 6

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Україна	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
АР Крим	95,9	93,7	93,7	93,5	94,4	97,8	96,8	95,21	93,7	92	90,6	91,5	90,3	89,1	89,6	88,9	87,2	87,7	87,3	87,3
Вінницька	79,5	79,4	78,3	75,2	72,5	69,1	69,1	70,5	72,3	73,7	74,1	76,2	76,1	77,7	79,3	79,6	78,8	80,4	81,2	81,2
Волинська	72,6	71,4	72	68,6	66,3	65,2	64,6	67,3	69,1	69,8	73,3	74,3	75	76,4	74,9	75,6	75,7	77,3	79	79
Дніпропетровська	124,6	126,2	125,2	123,5	117,4	118,7	119	116,5	113,9	113,1	113,3	109,4	107,7	103,9	103	105,8	106	103,7	102,2	102,2
Донецька	132,9	125,4	125,9	127,5	123,6	127	123,2	120,2	119,1	120,7	119,4	115,5	113,6	111,6	111	113,9	116,3	115,5	115	115
Житомирська	83,6	81	79,7	77,1	75,3	71,3	70,7	71,3	72,3	73,6	74,7	76,2	76,5	77,7	78,3	79,7	78,7	78,3	78,3	78,4
Закарпатська	68,5	68,3	69,9	70,6	73	74,8	76,5	78,5	82	81,2	82,5	83,4	80,8	80,5	81,9	82,5	78,6	77,7	78,2	78,2
Запорізька	115,1	115,9	114	119,6	120,8	125,7	121,9	118,4	117,1	113,7	106,7	104,8	103,2	100,3	96,7	97,7	99	96,7	96,7	96,2
Львівська	89	83,3	81,1	78,4	78,7	81,7	83,3	84,6	87	86,4	89,1	88,7	87,3	85,4	85,4	86	84	83,9	82,1	82,1
Львівська	106,9	101,6	101,4	98,7	100,6	104,8	101,9	100,5	101,7	100,3	100,6	101,6	100,8	102,6	104,3	102,5	104,9	104,3	102,6	102,6
Кіровоградська	79,5	81,8	88,9	77,8	86	73,9	74,3	75	76,4	77,1	77,42	78,7	78	79,1	80,6	81,1	80,3	80,2	80	80
Луганська	112,3	104,8	105,6	106,5	103,4	100,9	102,9	104,5	102,6	101	99,9	98,2	97,9	98	98,3	101,4	104,1	102,1	102,2	102,2
Львівська	84,9	84,9	85,3	86,3	85,4	85,2	87,5	90,2	90,7	88,64	88,5	88,7	87,6	86,9	87,5	86,7	85,2	85,2	85,4	85,4
Миколаївська	93,2	92,1	91,6	94,8	94,9	98,7	105,1	105,9	101,7	95,8	92,3	91,7	89	89,8	94,8	94,8	93	93,3	95	95
Одеська	90,4	92,9	93,7	95,4	102,8	102,6	98,4	100,8	98,3	95,9	95,3	92,8	90,8	90,4	93,8	91,4	90,7	89,2	90,3	90,3
Полтавська	104,1	105,2	99,3	98	97,2	95,7	93,9	94,2	94,6	94,9	94	92,32	92	92	90,9	93,9	94,2	84,2	91,5	91,5
Рівненська	83,6	83,3	81,8	78,4	75,8	75,2	78,8	83	84,4	83,8	85	83,3	83,9	84,3	84,7	87,5	84,7	85,1	87,1	87,1
Сумська	90,4	91,3	88,8	85	84,3	84,4	83,8	81,7	82	80,2	82,3	82,3	81,5	83,6	83,3	82,7	82,7	82,7	82,8	82,8
Тернопільська	72,6	71,4	71,3	68	62,9	58,7	61,1	63	65,8	65,8	68,6	69,8	69,8	72,7	74,1	74,1	71	72,2	72,3	72,3
Харківська	98,6	100,8	104,2	104	103,4	100	99,7	98,4	98,5	96,4	94,2	93,6	92,6	93	94,7	92	91,4	91	91,1	91,1
Херсонська	80,8	81	83,9	81,7	80,3	75,22	74,9	76,9	77,1	76,4	77,54	76,9	75,3	76,1	77,8	77,4	74,8	75	75,5	75,5
Хмельницька	75,3	75,4	76,2	74,5	71,4	67,8	67,9	68,7	69,9	71	72,5	76,1	77,4	79,1	79,8	79,8	78,8	80,1	80,9	80,9
Черкаська	86,3	88,1	85,3	83	82	76,1	73,63	73,4	75,8	74,8	79,7	81,3	80,3	80,8	80,4	81,9	81,9	82,9	82,1	82,1
Чернівецька	75,3	74,6	75,5	69,3	69,1	68,3	70,1	72,1	74,5	74,8	77	78,7	77,8	77,6	79,9	79,1	75,4	77	76,1	76,1
Чернівецька	78,1	82,5	81,1	79,7	79,2	77	75,56	73,7	74	74,2	74,7	76,9	75,2	75,9	76,9	76,4	75	76,3	76,7	76,7
м. Київ	137	140,5	150,4	161,4	170,2	177	176,5	173,7	164,7	163,9	165	166,1	170,2	170,2	165,8	153,2	152,4	152,3	153,4	153,4
м. Севастополь	113,7	108,7	107	104	105,1	109,1	104,5	104	105,2	100,7	99,6	96,5	96,4	95,6	98,7	96,8	94	95,5	95,4	95,4

Складено за [1].

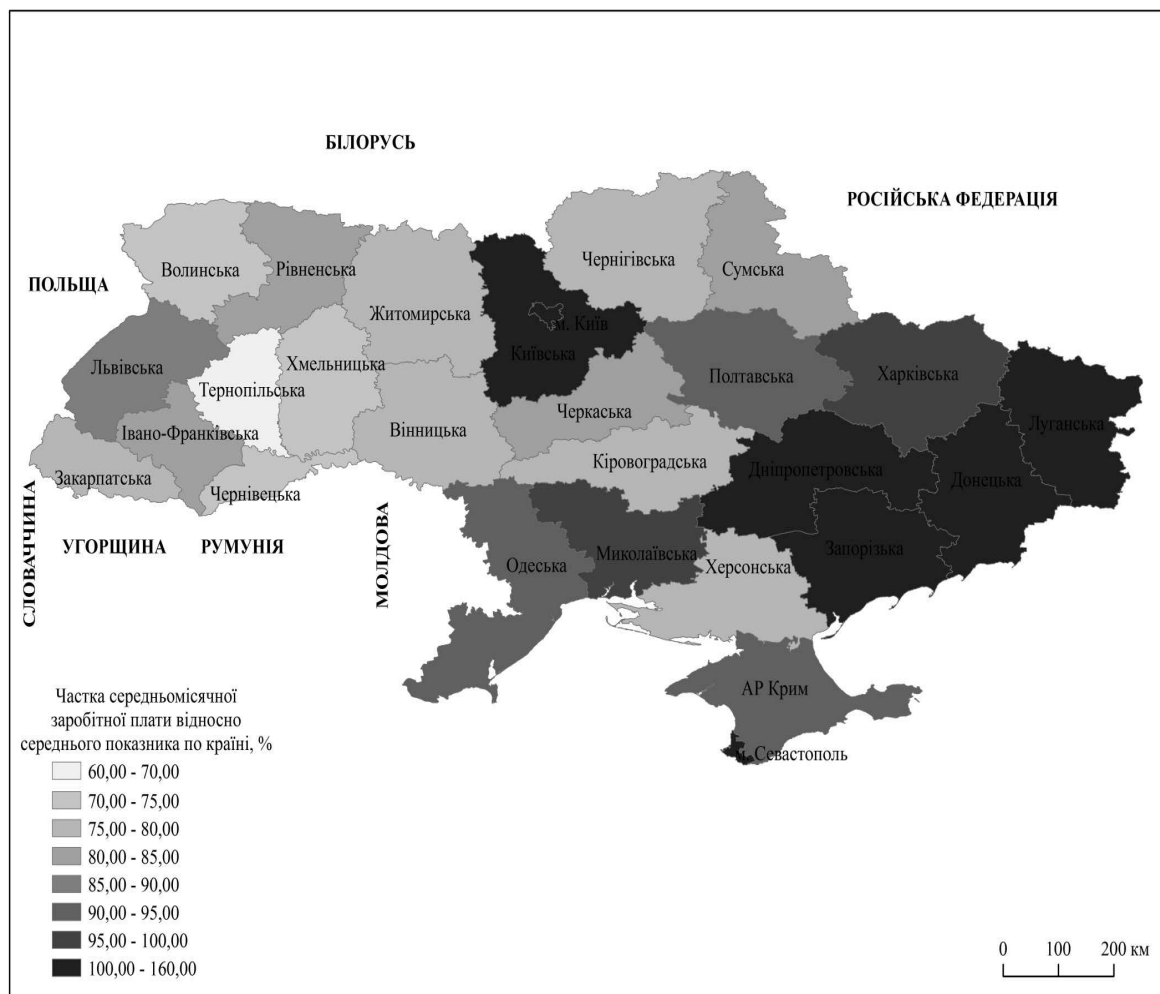

Рис. 3. Частка середньомісячної заробітної плати по відношенню до середнього показника по країні в розрізі областей за 1995–2013 рр.

Складено за [1].

Таблиця 7

Розмір мінімальної заробітної плати та пенсії за 2000–2014 рр.

Рік	Розмір мінімальної заробітної плати, грн. *	Розмір мінімальної пенсії, грн. *
2000	104	30
2001	118	36,5
2002	152,5	45,15
2003	195	50
2004	221	137
2005	298,5	332
2006	375	358,33
2007	440	401,72
2008	547,5	498,3
2009	650,8	573
2010	894	713,4
2011	972,5	774,5
2012	1104,2	822
2013	1226,8	894
2014	1310,9	949

* оскільки рівень мінімальної заробітної плати та пенсії змінювались протягом року показник розраховано за середнім значенням

Складено за [14, 18].

Порівняємо показники мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії, середньомісячної пенсії, середньомісячної заробітної пла-

ти та прожиткового мінімуму в Україні (рис. 4). Доцільність включення показників мінімальної пенсії та середньомісячної пенсії пояс-

нюється тим, що частину українських трудових мігрантів складають особи пенсійного віку

та особи, які вийшли на пенсію.

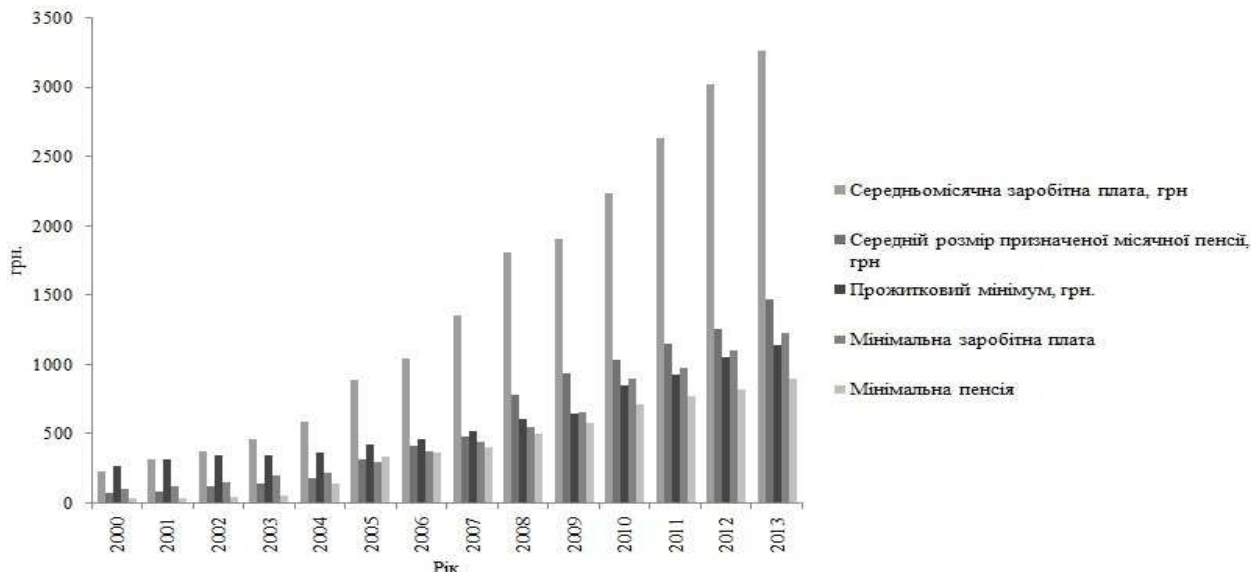

Рис. 4. Порівняння рівня середньомісячних пенсії і заробітної плати, мінімальних пенсії і заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні за 2000–2013 рр.

Складено за [18].

Як бачимо з рис. 4 в 2000 р. показник середньомісячної заробітної плати був нижчим від прожиткового мінімуму. З 2001 р. відбувається поступове зростання цього показника. До 2008 р. показник середньомісячної пенсії був нижчим від рівня прожиткового мінімуму. Аналогічна ситуація з мінімальною заробітною платою, яка з 2009 р. перевищує показник прожиткового мінімуму. Негативним залишається показник мінімальної пенсії, який досі є нижчим від прожиткового мінімуму. Це свідчить про недотримання соціальних стандартів, невідповідність рівня оплати заробітної плати, недосконалий механізм нарахування пенсій. Одночасно з тим, прожитковий мінімум містить лише мінімальний перелік продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, які надаються громадянину. Актуальним завданням є перегляд принципів формування прожиткового мінімуму. Фактично він не відповідає рівню цін в країні, зокрема, для придбання деяких необхідних речей згідно існуючого прожиткового мінімуму потрібно економити кошти декілька років.

Економічна ситуація є одним з чинників формування зарубіжного українства. Фактично економічна ситуація від перших років незалежності і до сучасності започаткувала новіт-

ній період української еміграції. На відміну від попередніх періодів, в результаті міграції новітнього періоду створюються транснаціональні спільноти мігрантів, а не діаспори.

Здійснюючи порівняння показників рівня безробіття в Україні та країнах призначення українських трудових мігрантів встановлено, що рівень безробіття в цих країнах значно більший від українського, що свідчить про проблему прихованого безробіття в Україні. Вирівнювання економічних показників за останні роки не зменшили кількості українських трудових мігрантів, адже заробітчанство стало свого роду "суспільною модою" серед українців.

Аналіз показників середньомісячної заробітної плати в розрізі областей показав значні відмінності, що пояснюється профілюючими галузями. Власне менші показники середньомісячної заробітної плати в поєднанні з рівнем безробіття та територіальною близькістю до кордону дають в сумі більші показники української трудової міграції.

Поступове зростання показників середньомісячної заробітної плати і пенсій та мінімальної заробітної плати і пенсії, а також показник прожиткового мінімуму не відповідають фактичному рівню життя.

Література:

1. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Динаміка та географія безробіття в Україні та ЄС у 2012–2013 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/dinamika-ta-geografiya-bezrobittya-v-ukrayini-ta-ies-u-2012-2013-rr>
3. Зовнішні трудові міграції населення України / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / Е. М. Лібанова (ред.), О. В. Позняк (ред.). – К.: РВПС НАН України, 2002. – 206с.
4. Іглицька К. Ринок праці для іноземців у Польщі / К. Іглицька // Міграція й ринки праці Польщі й України. – Варшава,

2003. – С. 43–54.
5. Карпачова Н. І. Трудова міграція з України в контексті загальносвітових міграційних процесів / Н. І. Карпачова // Безпека життєдіяльності. – 2007. – №7. – С. 5–8.
 6. Коржик О. М. Трудова міграція в Україні: соціально-економічні аспекти та наслідки / О. М. Коржик // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – №1. – 2007. – С. 278–282.
 7. Кукурудза І. І. Україна в світових процесах трудової міграції / І. І. Кукурудза, Т. І. Романюк // Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – 2012. – 252 с.
 8. Леонтенко О. Проблеми становлення й розвитку трудової еміграції з України / О. Леонтенко // Україна: аспекти праці. – 1999. – № 5. – С. 28–32.
 9. Малиновська О. А. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. – К.: Бланк-Прес. – 2004. – 172 с.
 10. Населення України. Трудова еміграція в Україні (за ред. Лібанової Е. М., Позняка О. В.). – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
 11. Петрова І. Л. Регулювання зайнятості у світлі глобалізаційної перспективи / І. Л. Петрова // Економіка та держава. – 2005. – №2. – С. 19 – 21.
 12. Полковниченко С. О. Особливості європейського вектора трудової міграції населення України / О. С. Полковниченко, В. О. Фуголь // Науковий вісник ЧДІЕУ. – №3 (11). – 2011. – С. 186–191.
 13. Рівень безробіття у країнах Європи за 1994–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsun20&plugin=1>
 14. Розмір мінімальної пенсії у 1992–2011 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1046.175.0>
 15. Романюк М. Міграції населення України / М. Романюк // Економіка України. – 1999. – № 9. – С. 38–44.
 16. Сандугей В. В. Особливості трудової міграції та її державне регулювання / В. В. Сандугей // Вісник Хмельницького національного університету №1. – 2009. – Серія Економічні науки. С. 104–108.
 17. Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 вересня 2011 р.) / упоряд. О. А. Малиновська. – К.: НІСД, 2011. – 344 с.
 18. Фінансовий портал Мінфін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/salary>

References:

1. Derzhavny`j komitet staty`sty`ky` Ukrayiny`. [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Dy`namika ta geografiya bezrobittya v Ukrayini ta YeS u 2012–2013 rr. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu: <http://infolight.org.ua/content/dinamika-ta-geografiya-bezrobittya-v-ukrayini-ta-ies-u-2012-2013-rr>
3. Zovnishni trudovi migraciyi naseleння Ukrayiny` / NAN Ukrayiny`; Rada po vy`vchennyu produkty`vny`x sy`l Ukrayiny` / E. M. Libanova (red.), O. V. Poznyak (red.). – K.: RVPS NAN Ukrayiny`, 2002. – 206s.
4. Igliz`ka K. Ry`nok praci dlya inozemciv u Pol`shhi / K. Igliz`ka // Migraciya j ry`nky` praci Pol`shhi j Ukrayiny`. – Varshava, 2003. – S. 43–54.
5. Karpachova N. I. Trudova migraciya z Ukrayiny` v konteksti zagal`nosvitovy`x migracijny`x procesiv / N. I. Karpachova // Bezpeka zhy`ttyediyal`nosti. – 2007. – #7. – S. 5–8.
6. Korzhik O. M. Trudova migraciya v Ukrayini: social`no-ekonomichni aspekty` ta naslidky` / O. M. Korzhik // Naukovy`j visny`k Voly`ns`kogo derzhavnogo universy`tetu imeni Lesi Ukrayinky`. – #1. – 2007. – S. 278–282.
7. Kukurudza I. I. Ukrayina v svitovy`x procesax trudovoyi migraciyi / I. I. Kukurudza, T. I. Romanyuk // Cherkasy`: ChNU im. B. Xmel`ny`cz`kogo. – 2012. – 252 s.
8. Leontenko O. Problemy` stanovlennya j rozvy`tku trudovoyi emigraciyi z Ukrayiny` / O. Leontenko // Ukrayina: aspekty` praci. – 1999. – # 5. – S. 28–32.
9. Maly`novs`ka O. A. Ukrayina, Yevropa, migraciya: migraciyi naseleння Ukrayiny` v umovax rozshy`rennya YeS. – K.: Blank-Pris. – 2004. – 172 s.
10. Naseleння Ukrayiny`. Trudova emigraciya v Ukrayini (za red. Libanovoyi E. M., Poznyaka O. V.). – K.: In-t demografiyi ta social`ny`x doslidzen` im. M. V. Ptuhy` NAN Ukrayiny`, 2010. – 233 s.
11. Petrova I. L. Regulyuvannya zajnyatosti u svitli globalizacijnoyi perspekty`vy` / I. L. Petrova // Ekonomika ta derzhava. – 2005. – #2. – S. 19 – 21.
12. Polkovny`chenko S. O. Osobly`vosti yevropejs`kogo vektora trudovoyi migraciyi naseleння Ukrayiny` / O. S. Polkovny`chenko, V. O. Fugol` // Naukovy`j visny`k ChDIEU. – #3 (11). – 2011. – S. 186–191.
13. Riven` bezrobittya u krayinax Yevropy` za 1994–2014 rr. [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsun20&plugin=1>
14. Rozmir minimal`noyi pensiyi u 1992–2011 rr. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1046.175.0>
15. Romanyuk M. Migraciyi naseleння Ukrayiny` / M. Romanyuk // Ekonomika Ukrayiny`. – 1999. – # 9. – S. 38–44.
16. Sandugej V. V. Osobly`vosti trudovoyi migraciyi ta yiyi derzhavne regulyuvannya / V. V. Sandugej // Visny`k Xmel`ny`cz`kogo nacional`nogo universy`tetu #1. – 2009. – Seriya Ekonomichni nauky`. S. 104–108.
17. Social`no-ekonomichni ta etnokul`turni naslidky` migraciyi dlya Ukrayiny`: zb. materialiv nauk.-prakt. konf. (Ky`yiv, 27 veresnya 2011 r.) / uporyad. O. A. Maly`novs`ka. – K.: NISD, 2011. – 344 s.
18. Finansovy`j portal Minfin. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu: <http://index.minfin.com.ua/index/salary>

Резюме:

Андрей Зубык. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ КАК ФАКТОР УКРАИНСКОЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ.

Экономическая ситуация является одним из катализаторов украинской трудовой миграции. Для понимания сущности современной миграции в Украине важным является исследование экономических предпосылок миграции, в частности таких показателей как уровень безработицы, динамика среднемесячной заработной платы и пенсии в разрезе областей, сравнение размера минимальной пенсии, заработной платы, прожиточного

минимума. Если, уровень ВВП к этому имеет лишь косвенное влияние, то показатели среднемесячной заработной платы, уровня безработицы и прожиточного минимума напрямую влияют на решение об осуществлении трудовой миграции.

При сравнении уровня безработицы в Украине, странах ЕС и США установлено, что в Украине существует проблема скрытой безработицы. Различия в размере среднемесячной заработной платы в разрезе областей четко очерчивают регионы с более низким показателем среднеукраинского, и как следствие из этих областей генерируются потоки трудовых мигрантов за границу.

В статье проанализирована динамика среднемесячной заработной платы и уровня безработицы в разрезе областей. Дополнительно проведен анализ уровня минимальной заработной платы, пенсии и прожиточного минимума.

Современная экономическая ситуация в Украине является катализатором трудовой миграции из Украины за границу. С ассоциацией Украины с ЕС и обострением политических отношений с Россией может произойти переориентация потоков трудовых мигрантов. Интеграция в экономическую жизнь ЕС может привести к упрощению процедуры получения разрешения на работу и дальнейшую легализацию трудовых мигрантов в странах их пребывания.

Ключевые слова: уровень безработицы, прожиточный минимум, минимальная заработная плата, минимальная пенсия, среднемесячная пенсия, среднемесячная заработная плата.

Summary:

Andrii Zubyk. ECONOMIC SITUATION AS A FACTOR OF UKRAINIAN LABOUR MIGRATION.

Economic situation is one of the catalysts of modern Ukrainian labor migration. With aim to understand the essence of contemporary labor migration in Ukraine is an important economic feasibility study of migration, including the following indicators: rate of unemployment, the dynamics of average wages and pensions by regions, comparison of the minimum pension, wages, subsistence etc. If GDP has only indirect influence that the average rates of wages, unemployment and living wage directly affect the decision on labor migration.

Comparing unemployment in Ukraine, the EU and the USA it is clear that in Ukraine there is a problem of hidden unemployment. Differences in the average monthly wage in each region clearly delineate regions of lower monthly wage of average in Ukraine and as a consequence of these regions generated flows of migrant workers abroad.

The paper analyzes the dynamics of the average wage and the unemployment rate in each region. Indicators minimum wage, minimum pension and subsistence minimum are not acceptable to social standards.

Consequently, the current economic situation in Ukraine weighty promotes Ukrainian labor migration abroad. With Ukraine association with the EU and the aggravation of political relations with Russia can occur reorientation of flows of migrant workers. Integration into the economic life of the EU could lead to a simplification of procedures for obtaining work permits and further legalization of labor migrants in their countries of residence.

Keywords: unemployment rate, living wage, minimum wage, minimum pension, the average pension, average wages.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 12.05.2015р.

УДК 911.3:008

Сергій ЗАДВОРНИЙ

МЕТОДИКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Стаття присвячена висвітленню особливостей методики організації і проведення суспільно-географічного дослідження культурно-мистецької сфери обласного регіону. Запропоновано змістовний алгоритм комплексного дослідження геопросторової організації досліджуваної сфери, який включає сім послідовних етапів: організаційно-планувальний, інформаційний, факторний, структурно-аналітичний, територіально-синтетичний, прогностично-рекомендаційний, підсумковий. Кожному етапу відповідає певна частина науково-дослідної роботи, перелік основних завдань та методів дослідження. Представлена методика дає можливість комплексно розглянути основні умови формування, особливості геопросторової організації та рівень соціокультурного обслуговування територіальних спільнот людей з метою його оптимізації і вдосконалення.

Ключові слова: методика, етап, алгоритм, метод, суспільно-географічне дослідження, культурно-мистецька сфера, регіон.

Актуальність проблеми. Модерні суспільно-географічні дослідження сфери культури і мистецтва обласного регіону є комплексними, що, насамперед, включає й методичний аспект, метою якого є дієва організація теоретичної і практичної складових наукового пошуку. На разі ж актуальними проблемами у

даному контексті є поглиблення і узагальнення понятійно-термінологічного апарату; обґрунтування вихідних принципів постановки дослідження; визначення сукупності факторів формування, функціонування і розвитку сфери; впровадження новітніх методів, їх форм та засобів у процес наукового пізнання терито-